

Izhaja vsak četrtek
in velja s poštino
vred in v Mariboru s
pošiljanjem na dom
za celo leto K 4.—
za pol leta „ 2.—
za četrta leta „ 1.—

Naročnina se pošilja
upravnistvu v tiskarni
sv. Cirila, koroške
ulice hšt. 5. List se
pošilja do odpovedi.

Delavski list, tiskovnega društva dobivajo list brez posebne naročnine.

SLOVENSKI

GOSPODAR.

List ljudstvu v pouk in zabavo.

Posamezni listi dobé
se v tiskarni in pri
gospodu Novak-u na
velikem trgu po 10 h.

Rokopisi se ne vra-
čajo, neplačani listi
se ne sprejemajo.

Za oznanila se plačuje
od navadne vrstice,
če se nastane enkrat,
po 15 h, dvakrat 25 h,
trikrat 35 h.

Inserati se sprejemajo
do srede popoldne.

Štev. 38.

V Mariboru, dne 20. septembra 1900.

Tečaj XXXIV.

Nemškutarskim kmetom v pre- mislek.

Volitve so pred durmi, in kmet ima dobro vedeti, koga naj voli, kajti odkar cesar zakonov ne dela več sam, ampak z ljudstvom skupno, in sicer po poslancih, je od volitve odvisno, kako se kmetu godi, ali dobro ali hudo. Če so zakoni takšni, da kmeta podpirajo, se temu-le godi dobro; zakoni pa, kakor predobro vemo, ravno tako lahko kmeta zatirajo in tiščijo v propast. To je tedaj, če so napravljeni le takozvani uživajočim stanovom, zlasti uradnikom, častnikom in trgovcem v korist; kajti uživajoči in pridelujoči del prebivalstva, in to je kmetijski stan, sta v državi kakor skledici na tehtnici; čim višje se jeden vzdiga, tem globlji se drugi pogreza, modra vlada skrbi, da ostaneta oba v ravnotežji, da se obema, ker sta oba potrebna, godi enako dobro.

Tista stranka v ljudstvu, ki dela na to, da bi se le uživajočemu stanu dobro godilo, je liberalna stranka; duh, ki jo napolnjuje in vodi, se imenuje liberalizem. Kaj je liberalizem, kje se je porodil, kako se je razvijal, kako in kedaj prišel v Avstrijo, o tem vsem smo že pisali; sedaj hočemo le kolikor toliko pokazati, kakšen sad je liberalizem obrodil v Avstriji.

Dolgo let se je liberalna stranka borila, da bi postala vplivna na zakonodajstvo. Leta 1861 se ji je pa vendar posrečilo prodreti. Do tega leta je, izvzemši kratki poskus od

1849 do 1851, v Avstriji delal in izdajal zakone cesar sam; leta 1861 pa so nemški liberalci prodrli z zahtevo, da vladarju pri zakonodajstvu pomaga ljudstvo po poslancih. To bi samo na sebi bilo čisto dobro; pa nemški liberalci so, ker so takrat imeli moč, uplivali na ministra, ki je imel na ukaz cesarjev volilni red izdelati, in ki je sam bil najhujši liberalec, da je volilni red določil tako, da zastopniki kmetkega stanu morajo nasproti zastopnikom veleposestnikov, fabrikantov in trgovcev v državni zbornici vedno ostati v manjšini. Potemtakem so se l. 1861 jeli izdajati sami taki zakoni, ki so zlasti fabrikantom in trgovcem v korist, kmetu pa v škodo in končni pogin. Na tak način se je vladalo v leto 1865 in izdalo ogromno število liberalnih zakonov. To leto pa je cesar zakonodajstvo zopet sam vzel v roke in ga obdržal, dokler mu ga leta 1867. nemški liberalci niso znova izvlili iz roke. Liberalni minister Beust ni le avstrijskega cesarstva razdelil v dve polovici, ampak tudi totranski dal nov volilni red, ki, kakor prvi, kaže le skrb za bogate stanove, za kmeta in ubogega delavca pa, da naravnoč rečemo, smrtno sovraštvo. In zopet se je začela doba, v kateri je malodane vsak zakon imel za kmeta pomeniti toliko, kakor nov bič, ki se trinogu da v roko, da bi je po kmetu. Tako je bilo do leta 1897. To leto se državljanom sicer ni odtegnila pravica soudeležbe pri zakonodajstvu, ali vršile so se nove volitve, in državni zbor je dobil drugačno podobo. Liberalizem je z ubogim delom ljudstva ravnal že prehudo, tako kruto, da je jelo celo ne-

katerim bogatim a poštenim Nemcem segati v srce; in ko so leta 1897. novo izvoljeni poslanci stopili v zbornico, se je pokazalo, da štejejo oni, ki hočejo kmetekemu stanu pomoči na noge, nekaj malega čez polovico. V tej večini so bili vsi Slovani in boljši katoliški Nemci. Gotovo se še bode spominjali, s kakim veseljem je »Slov. Gospodar« oznanil ta nadpolni dogodek. Ali prerano se je veselil. Liberalni Nemci, bojé se, da staro nadvlado izgubé, so skoz tri leta vsako delovanje z najraznovrstnimi sredstvi onemogočili, in tako se je moglo le malo zakonov, ki so izza obeh liberalnih dob se vjedali v meso kmetovo, odpraviti ter nadomestiti s takimi, ki bi zevajoče rane sčasoma zaprli ter kmetu dali zdravje in čvrstost.

V novem državnem zboru bode zopet le šlo za malo glasov med stranko, ki je za kmeta in liberalno, ki ga podkupa. Zato se pa kmet varuj liberalnega poslanca, ne manje pa tudi onih ljudi, ki ti prigovarjajo, da takega voliš! Z liberalnim poslaneom si izvoliš rablja, ki te bo potegnil na vislice, ali grobarja, ki te živega zakoplje v grob. Le čuj, kako so liberalci doslej delali!

Če izročiš svoje zemljišče, ki je vredno 10.000 K, svojemu sinu, moraš na dotično pismo pritisniti kolkov za 450 K, vrh tega še bo imel sin plačati takozvani deseti denar, ki ga je protiliberalna večina lani vendar precej znižala. Bogataš, ki na borzi v enem dnevu lahko zasluži tisoče in celo milijone, mnogo let o dohodkih ni plačal niti krajcarja davka; še-le zadnji čas je z vso težavo prodrl zakon, po katerem se na borzi od

Listek.

Zapiski zblaznelega.

Ruski spisal N. V. Gogol; prevedel J. Starogorski.

Novembra 11.

Danes sem sedel v kabinetu našega direktorja, prirezal zanj 23 peres in za njo aj! aj... za njeno ekselenco četiri peresa. Njemu je zelo ljubo, če je na razpolago dosti peres. Joj, pa on mora biti učena glava! Molči vedno, ali v glavi, mislim premišljuje vedno. Želel bi pač zvedeti, o čem največ misli, kaj se tako-le kuha v tej glavi. Rad bi opazoval življenje te gospode, vseh teh glavačev in dvornih šem, kako oni, kaj oni v svojem krogu vse počenjajo — to je, kar bi rad zvedel!

Nekolikokrat sem mislil z njega ekselenco pričeti razgovor, ali, vrag vzemi, jezik me ni hotel slušati; tedaj sem rekel samo »hladno ali toplo je zunaj« a več gotovo ne spravim iz sebe. Rad bi si pogledal salon, kamor vidiš samo včasih skoz odprte dveri; za tem se v jedno sobo. Joj kaka bogata uprava! Kaka zrcala in porcelanasta posoda! Rad bi pogledal tje v topolovino, kjer je njega ekselencia; glej tu sem ravno bi si želel! v njega

buđuar, kak tam stoje okoli te škatljice in stekleničice, taki cvetovi, da še jih podahnuti ne upaš; kak leži tam križem razmetana njega obleka, bolj podobna zlatu, ko obleki. Hotel bi pogledati v njega spalnico. !. tam pač, jaz mislim, so čudesa, tam pač, jaz mislim, je raj! Ogledal bi si tukaj stolček na katerega postavlja svojo nožico, ko vstane iz postelje; videl bi rad kak si on natezuje na to nožico snežno-belo nogavico... joj, joj, joj! nič, nič... molčanje.

Danes vendar mi je postalo vse jasno; spomnil sem se onega razgovora obeh psičkov, katerega sem slišal na Nevskem prospektu. »Dobro«, pomislil sem sam pri sebi, »sedaj zvem vse. Moram samo dobiti v roke pisma, katera sta si pisali med seboj ti grdi ščeneti. Tam zvem gotovo marsikaj«. Priznam, da sem enkrat že celo poklical Medžijo k sebi in ji rekel: »Poslušaj me Medžijo! Midva sva sedaj sama; če hočeš zaprem tudi dveri, tako da naju nebo videl nikdo; razkrij mi vse, kaj znaš o gospodičini; kaj in kako je ona? Jaz ti prisežem, da tega nikomur ne izdam«. No, premeteno ščene potegnili je rep med noge, naredilo se v dve gibi in slo tiho skoz dveri kakor bi ne slišalo ničesar. Že davno sem sumil, da je pes mnogo pametnejši od človeka; bil sem celo uverjen, da more govoriti, ali da tega noče zaradi nekake trmo-

glavosti. On je nenavaden politik: vse, vsaki korak človeka opazuje. Ne, naj stane karkoli hoče, zjutraj zarano odpravim se v hram Svjerkova, izprašam Fideljko in, če se mi posreči, pograbim vsa pisma, ki jih je pisala njej Medžiji.

Novembra 12.

Ob dveh popoldne odpravil sem se iz tega vzroka, da bi našel Fideljko in jo izprašal. Jaz ne morem trpeti zelja, katerega duh se razprostira iz vseh malih kramarij v Meščanski ulici; k temu pa še iz vhoda vsakega hrama smrdi tako, da sem si zamašil nos in bežal naprej z vsaj siloj. Tudi ti nesramni rokodelci izpuščajo iz svojih delavnic toliko saj in dima, da je odločno nemogoče tukaj se sprehajati.

Ko sem s trudom prišel v šesto nadstropje in pozvonil, prišla je ven ne ravno grda deklica z malimi pegami. Spoznal sem jo. Bila je ravno tista, ki je šla s staro žensko. Malo je zarudela in razumel sem takoj — ti, golobičica moja, si želiš ženina. »Kaj želite?« je rekla. »Jaz moram z vašim psičkom govoriti«. Deklica je bila bedasta! spoznal sem takoj, da je bila bedasta! Med tem je že pribežal psiček lajaje; hotel sem ga prijeti, ali mrzka stvar, toliko da ni mene zgrabila z zobmi za nos. Vendar sem že

10.000 K plačuje 20 vin. davka. Ali: človek, ki ni kmet in ima le za 1 vin. manje kakor 1200 K letnega dohodka, ne plačuje dohodninskega davka čisto nič. Koliko pa je kmetov, ki nimajo 1000 K letnega dohodka, dače pa morajo plačevati, da jim koža poka! Pred kratkim smo pisali, da mora kmet od zemljišča, ki je cenjeno na 1000 K čistega dohodka, davka z dokladami vred plačevati 610 K 82 v, t. je 60% od čistega katastralnega dohodka, vrh tega pa še hišni in osebni dohodninski davek, torej gotovo blizu 70% od čistega katastralnega dohodka. Obrtniki plačujejo od čistega dohodka 10%, kapitalisti od obresti, ki jih brez truda redno sprejemajo, 2%, in uradnik, ki ima n. pr. 2000 K letnega dohodka, samo 0,92% osebne davka; še tisti, ki dobi veliko srečko, plača od pridobljene svote samo 15%. Takšen je liberalizem v svoji nagoti!

Samobesebi umevno je, da so vsled ljubeznipolne skrbi liberalcev za kmeta temu-le dolgovi morali rasti. V avstrijskih deželah z vrejenimi zemljiškimi knjigami so znašali koncem l. 1858, torej ravnokar, predno se je liberalna doba začela 2244 milijonov K; to pa je dolg, ki se je zbiral, odkar Avstrija obstoji, torej sto in sto let. Zdaj pa pozor! L. 1870 je že bilo dolga 4146 milijonov K, l. 1881 pa 6124 mil. K. V 20 letih liberalne vlade je dolg postal 3krat večji; to je naravno grozno! Od teh skupnih na zemljišči vknjiženih dolgov je pripadalo na kmetstva posestva 4020 mil. K, torej $\frac{2}{3}$. Rekli smo, da se je splošni dolg v liberalni dobi potrojil; to pa je tako razumeti: nekmetom, imajočim zemljišča, se ni celo podvojil, kmetem pa se je počvetoril. Živijo liberalizem! Za kmeta na svetu ni hujega od liberalizma.

Vedó pa premnogo o ljubezni liberalcev do kmetstva ljudstva tudi dovolj pripovedovati ubogi posli, ki morajo po mestih liberalni gospodi služiti. Psiček ima deset ljubkovalnih imen, posel sliši le psovke, psiček ima postljano na zofi, posel si zvečer slavnico razgrne v mokri, mrzli kamri, psiček dobi takoj zdravnika, kadar pobeša rep, in vse je v hiši žalostno, posel, kadar zbolí, se zmerja za lenuha in kolne — in če mu noče postati bolje, zlepa potisne iz hiše. To je liberalizem. Kakšen pa bi tudi naj bil, ker je najhujši sovražnik veri. Ljubezen do bližnjega je pa vendar le tam, kjer je pravo, globoko verstvo.

Dokler ima liberalci moč v rokah, je kmet trpin, da ga ni večjega. Zato pa se ni čuditi, če je v dobi liberalne vlade ljudstvo jelo plug in motiko zapuščati ter iskati

drugih sredstev, da se preredi! V letu 1869. je še bilo izmed vsega avstrijskega prebivalstva kmetstva 67,2%, l. 1880. 63,6%, leta 1890. 62,4% in sedaj ga je le 57,3%. Vse sili v mesta, in se tam raje poslanja ter glad pretepa, kakor da bi ostalo na domu. »Ljubo doma« je že postalo prazna beseda, in kdor s pesnikom zatrjuje, da »bi hotel zanj umreti«, tega smatrajo danes za norca.

Daleč, daleč je liberalizem spravil kmeti stan; in tak trebušen nemški liberalni meščan bi si pač nikdar ne upal stopiti pred kmeta, ako bi prvič ne bil skrajno drzen, in drugič kmet vedel, kdo mu povzročuje toliko gorje. Če je že ta in uni med kmeti žalibog tako slep, da lazi za nemškutarskim liberalcem in mu še celo liže pete, naj ima to veselje, dokler je le njemu samemu v škodo, ki se lahko da popraviti; pa pred volitvijo v državni zbor, od katere je za dolgo dobo odvisna njegova in njegovih sodrugov sreča, bi se naj vendar izčajmal, da stori to, kar je pričakovati od tistega živega bitja, ki se mu pripisuje pamet.

Sulferajnska šola — naša narodna propast!

»Slovenci v domovini niso gospodarji, stiska v njej na steno tujčeva jih pest!« prebrida resnica, ki mora navdajati vsakega rodoljuba z boleščjo. Sovražniki narodovi zasledajo odločevalne in uplívne sedeže v naših uradih, v naših zastopih, slovenski denar se izgublja neposredno ali pa vsaj posredno v žepe narodu nasprotnih trgovcev in kupčevalcev, slovenske posesti prehaja kos za kosom v sovražne kremplje; pa še več! — Kakor se niso zadovoljili nekdanji kruti Turčini z naropanim srebrom in zlatom, ampak s satanskim veseljem zaslužnjevali najdražji narodov zaklad: slovensko mladino, tako segajo po njihovem zgledu tudi naši sedanji nasprotniki ne samo po zemlji naših očetov, ampak ugrabljajo nam tudi predrag zaklad slovensko mladino s tem, da jo izvabljajo materi Slavi iz naročja, in položijo v krilo strupene mačehe namreč sulferajnske šole, morilke »besede materne«, uničevalke slovenskega rodu v duševnem oziru. Da ta pridevek, ta naslov za sulferajnsko šolo ni preoster, evo dokaza:

Slovenska mladina se v sulferajnski šoli ne nauči, ne nasrka ljubezni do slovenskega roda; ravno nasprotno! začne se sramovati

materne besede, slovenskega jezika, sramovati se slovenskih roditeljev. »Nemškutarji v naših šolah, šolniki trdi Nemci ali ponemčeni Slovenci«, tako govori nepozabni Slomšek. »ti ostudijo deci materni jezik, ker otrokom le po nemško svoje nauke v glavo vtepajo, domači jezik jim je pasterk. Zaradi slovenske besede otroke psujejo, jim zasmehljivo znamenje obešajo, pometajo mladini materni jezik iz glave in ji iztrgajo iz srca ljubezen materino.« (Slomšek 4. knjiga, st. 254). Tako piše največji slovenski pedagog že o šolah njegovega časa, o šolah, ktere so se imenovale narodne. Kaj bi še le rekel, ko bi pogledal v sedanje sulferajnske — učilnice, v katerih se nemščina in »le gola nemščina na častitem mestu košati« in v katerih se je to že zgodilo, kar Slomšek o svojedobnih ponemčevalnicah prorokuje rekoč: »Slovenščina zanemarjena tako dolgo za vrati čepi, da jo v kratkih letih čez prag sunejo in v smet vržejo«.

Izruvana je na ta način iz mladega srca ena cvetka, ugrabljena slovenski mladini, »ena izmed dveh rečij, kateri ji morata biti dragi kakor svetle oči, namreč beseda materina« vseh dobrot največja dobrota, jasno ogledalo vsakega ljudstva. (Slomšek 4. knjiga, str. 258), uropana ji je beseda materina, ktero tako navdušeno proslavlja pesnik pojoč: »Zakon svet je, pravi mi srce, beseda materina, nikdar se zatirati ne sme, beseda materina, kakor svetla zvezda, ki mornarju kaže pot po morju, v dušo vlija nade mi sladke, beseda materina. — Opominja me, ostati srčnemu v nadlogah silnih, kadar iz oči teko solze, beseda materina. Seme zlato vedno seje v sprejemljive moje prsi, da iz njega pesmi se rode, beseda materina!« (Cimperman). — Če se do zlate materine besede zamori v mladem srcu spoštovanje in ljubezen, spolni se beseda Slomšekova, ki pravi: »Kadar beseda materina umira, peša tudi narodu slava in moč«. Taka nevarnost preti Slovincem od ponemčevalnih šol, tu je strupen vir, ki zastruplja naš narodni živelj. Grobokopi Slovenstva so slovenski stariši, ki pošiljajo svojo deco v sulferajnske šole, čeravno imajo priložnost dajati jih v slovenske. Za ta razlog bi jih naj vzbudil iz narodne zaspanosti, da bi zaklicali: kralju dajemo, što je kraljevo, gospodinu, što je gospodinovo, a što je naše, ne damo, slovenskih otrok ne izročimo potujčevalnici, kjer jim preti nevarnost v narodnem oziru in kjer jim preti tudi nevarnost, da bodo zaostali tudi v umstvenem razvitku. Kako bi pa naj napredoval otrok v taki šoli, kjer učnega jezika ne razume.

zagledal v kotu njegovo ležišče. Aj, to ravno potrebujem! Šel sem k njemu, zrašil slamo v lesenej škatlji in po nepričakovanem veselju izvlekel iz nje snopič majhnih papirov. Gnjusna psička, ko je to videla, ujedla me je najprej v litko in ko je zavohala, da sem vzel papire, začela je cviliti in dobrikati se, ali jaz sem rekel samo: »Ne, golobička moja, oprosti!« in se spustil v pobeg.

Jaz mislim, da me je deklica imela za zblaznelega, ker se je prestrašila nenavadno. Ko pridem domov, hotel sem se takoj poprijeti dela in pregledati ta pisma, ker pri luči malo slabo vidim, ali Maori je padlo v glavo, da je vmivala pod. Te neumne Čuhonke se brigajo vedno o nepravem času za čistost. Zato sem odšel, da zabijem čas in premišlujem o tem dogodku. Sedaj bom zvedel enkrat vsa dela, vsa počenjanja, vse nagibe, bom razumel vse. Ta pisma mi odkrijejo vse. Psi so umen narod; oni poznajo vse politične odnose in zato gotovo tam vse najdem. Podoba in vsa dela tega moža. Tam bode gotovo tudi nekaj o njej, katera . . . nič, molčanje! Proti večeru prišel sem domov. Ležal sem večinoma na postelji.

Novembra 13.

No pogledjmo, kaj je s tem! Pismo je še dovolj razločno pisano; način pisanja pa je vendar nekako pesji. Citajmo!

»Ljuba Fideljka! Ne morem se še vedno privaditi Tvojemu meščanskemu imenu. Kakor da bi Ti ne mogli dati lepšega? Fideljka, Roza — kako vsakdanje! Vendar, pustimo to; jaz se zelo radujem, da se nama je rodila misel, pisati si druga drugej«.

Pismo je pisano popolnoma pravilno. Ločila in pravopis — vse dobro. Tako priprosto ne napiše celo naš sekcijski šef, dasiravno beseduje, da je obiskoval nekje univerzo. Glejmo dalje!

»Meni se zdi, da je odkrivanje misli, čuvstev in vtisov med prijatelji jedna največjih dobrot na svetu«.

Hm . . . Misel je iz nekega iz nemščine prevedenega dela. Imena se ne spominjam.

»Govorim to iz skušnje, četudi se nisem klatila po svetu dalje od našega doma. Ne preteče li moje življenje v vsej zadovoljnosti? Moja barošnja, katero papa kliče Zofi, me ljubi brez pameti«.

Aj, aj! . . . nič, nič. Molčanje!

»Papa se mi tudi včasih zelo laska. Čaj in kavo pijem s smetano. Ah, moja ljuba, moram ti tudi reči, da zame ni nikake zabave na velikih obglodanih kosteh, katere žre v kuhinji naš Polkan. Kostí so dobre le od divjačine in te tudi le takrat, če še nikdo ni izsesal iz njih mozga. Zelo dobro je zmešati nekaj primak, a brez kapersov in brez

zelenjave; za me pa ni nič slabšega, kakor davati psom kroglice skotane iz kruhove meče. Kak-si-bodi gospod pri mizi, ki je v svojih rokah imel različno nesnago, prične s temi rokami kotati kruhove kroglice; pokliče Te in Ti porine kroglico v usta. Odreči se, bi bilo neolikano; in Ti ješ, z gnjusom sicer, a ješ . . .«

Vrag vedi, kaj to pomeni! Taka neumnost! Kakor bi ne bilo zanimivejšega predmeta, o katerem bi se dalo pisati! Pogledjmo na drugej strani, ni li kaj pametnejšega.

. . . Pripravljena sem z veseljem Te obvestiti o vseh dogodkih pri nas. Nekaj sem ti povedala že o glavnoj osebi, katero naš papa kliče Zofi. On je strašno čuden človek . . .«

Vendar enkrat! Saj sem znal: Psi so premeteni v vseh stvareh. No, kaj je s papajem!

. . . čuden človek. On večidel molči. Govori prav redko; ali pred jednim tednom govoril je neprestano sam s seboj: »Dobim ali ne dobim?« Potem vzame v jedno roko kos papirja, drugo pa stisne prazno v peščico in pravi: »Dobim ali ne dobim?« Enkrat se je obrnil k meni z vprašanjem: »Kako misliš ti, Medžji, dobim ali ne dobim?« (Dalje.)